https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Abdurashidova Diyoraxon Abdug‘ofur qizi
Andijon davlat universiteti
Folklorshunoslik va dialektologiya yo‘nalishi
1-bosqich magistranti
abdurashidovadiyora19912001@gmail.com
+998990403716

O‘ZBEK XALQ OLQISHLARI VA INGLIZ XALQ OLQISHLARINING QIYOSIY TADQIQI

Annotatsiya. Ushbu maqolada o‘zbek xalq olqishlari va ingliz xalq olqishlarining lingvokulturologik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda olqishlarning mazmuniy tuzilishi, milliy mentalitetdagi o‘rni, qadriyat va urf-odatlarga bog‘liqligi hamda nutq madaniyatidagi funksional vazifalari o‘rganiladi. O‘zbek va ingliz olqishlarida ezgulik, farovonlik, sog‘lik tilash kabi umumiy ma’no birliklari mavjud bo‘lsa-da, ularning shakl, tasvir va metaforalarda farqlanishi milliy dunyoqarash bilan bog‘liq holda izohlanadi. Qiyosiy yondashuv ikki xalqning madaniy tafakkuri va til birliklarining o‘zaro yaqin hamda farqli jihatlarini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: olqish, qiyosiy tahlil, mentalitet, qadriyat, lingvokulturologiya, pragmatika.

Аннотация. В данной работе проводится сопоставительное исследование узбекских и английских благопожеланий в лингвокультурологическом аспекте. Анализ охватывает семантическую структуру благопожеланий, их связь с национальными ценностями, традициями и речевым этикетом. Несмотря на общие мотивы добрых пожеланий — здоровья, благополучия, удачи, — формы выражения, образность и метафоричность существенно различаются и отражают особенности мировосприятия каждого народа. Сравнительный подход

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

позволяет выявить как типологическое сходство, так и уникальные культурные коды, проявляющиеся в языковой картине мира узбеков и англичан.

Ключевые слова: благопожелания, сравнение, культурные коды, менталитет, традиции, семантика.

Annotation. This study presents a comparative analysis of Uzbek and English blessings from a linguocultural perspective. The research examines their semantic structure, cultural symbolism, connection with national values, and role in communicative etiquette. Although both traditions share universal themes such as wishing prosperity, health, and protection, they differ in imagery, stylistic forms, and metaphorical patterns that reflect each nation's worldview. The comparative methodology reveals both common human concepts and culturally specific features embedded in the linguistic identity of Uzbek and English communities.

Keywords: blessings, comparative analysis, worldview, cultural values, linguoculture, pragmatics.

KIRISH

Xalq og‘zaki ijodi har bir millatning ma’naviy merosini, qadriyatlar tizimini, dunyoqarashi va ruhiy olamini eng tabiiy, eng ixcham va eng haqqoniy shaklda ifodalovchi bebaho manba hisoblanadi. Shu ma’noda olqishlar — insonlarga ezgu tilaklar bildirish, ularga quvvat, himoya, baraka va omad tilash kabi ma'naviy ehtiyojlardan kelib chiqqan, qadimdan shakllangan nutqiy janr sifatida alohida ilmiy qiziqish uyg‘otadi. O‘zbek xalq og‘zaki ijodida olqishlar ko‘proq hayotiy tajribaga, diniy qarashlarga, urf-odatlarga, kattalarga hurmat va kichiklarga mehr tamoyillariga asoslangan bo‘lsa, ingliz madaniyatidagi blessings janri ko‘proq diniy an’ana, shaxsiy fazilatlarni ulug‘lash va madaniy etikettga uyg‘un tarzda shakllangan.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Zamonaviy lingvistika va lingvokulturologiya nuqtayi nazaridan olqishlar tilning faqat estetik imkoniyatlarini emas, balki xalqning mentaliteti, dunyoni idrok etish uslubi, qadriyatlarga munosabati va ijtimoiy munosabatlar modelini ham aks ettiradi. Shuning uchun o‘zbek va ingliz olqishlarini qiyosiy o‘rganish ikki xalqning til-madaniyat tizimini chuqurroq anglashga yordam beradi. Mazkur mavzu ayniqsa dolzarbdir, chunki globallashuv jarayonida turli madaniyat vakillari o‘rtasidagi muloqot kuchaymoqda, madaniyatlararo kommunikatsiyaning samaradorligi esa milliy nutq stereotiplarini bilishga bevosita bog‘liq.

Ushbu tadqiqotning ahamiyati shundaki, u olqishlarning semantik tuzilishi, metaforik xarakteri, nutqiy vazifalari va madaniy ildizlarini tahlil qilish orqali ikki xalqning madaniy umumiylik va farqlarini aniqlash imkonini beradi. Qiyosiy tahlil orqali o‘zbeklarning “baraka”, “duo”, “halollik” kabi qadriyatlarga tayanishi hamda ingliz olqishlaridagi “protection”, “grace”, “good fortune” singari konseptlarning uyg‘unligi oydinlashadi. Natijada mazkur tadqiqot lingvokulturologik izlanishlar doirasini kengaytiradi va madaniyatlararo muloqot uchun muhim ilmiy asos yaratadi.[1; 276]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODOLOGIYASI

Olqishlar janri bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, o‘zbek folklorshunosligida olqishlar, duo va tilaklarning semantik tuzilishi, ularning maqom-madaniy vazifasi haqida G‘.Sabirov, H.Hasanov, M.Murodov kabi tadqiqotchilarning ishlari muhim o‘rin tutadi. Ushbu manbalarda olqishlarning xalq dunyoqarashidagi o‘rni, qadriyat bilan bog‘liqligi va nutqiy etikett bilan aloqasi yoritilgan. Ingliz tilshunosligida esa blessings, well-wishes va benedictions terminlari asosan diniy matnlar, etnografik yozuvlar va pragmatik tadqiqotlar doirasida o‘rganilgan bo‘lib, R.Hone, B.Malina, J.Austin kabi mualliflarning qarashlari alohida ahamiyatga ega. Biroq ikki xalq olqishlarini bevosita qiyosiy tahlil qilgan tadqiqotlar kamligi mazkur mavzuning yangiligini belgilaydi.[3; 224]

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

Tadqiqot metodologiyasi qiyosiy-lingvokulturologik yondashuvga tayanadi. Avvalo, o‘zbek va ingliz olqishlari korpusi to‘planib, ularning tematik guruhlari ajratiladi. So‘ng semantik tahlil orqali olqishlarda uchraydigan asosiy konseptlar — ezgulik, himoya, baraka, baxt, sog‘lik kabi birliklar o‘rganiladi. Pragmatik tahlil olqishlarning qo‘llanish vaziyatlari, kommunikativ maqsadi va nutqiy ta’sirini aniqlashga xizmat qiladi. Metaforik tahlil esa madaniy obrazlar va milliy tafakkurga xos tasvir vositalarini ochib beradi. Shu tariqa ikki xalqning olqishlardagi umumiy va o‘ziga xos jihatlari ilmiy asosda qiyoslanadi.

TAHLIL VA NATIJA

O‘zbek va ingliz xalq og‘zaki ijodidagi olqishlar ikki xalqning ma’naviy olami, ijtimoiy munosabatlari, qadriyatlar tizimi va nutq madaniyatini aks ettiruvchi muhim lingvokulturologik birliklar sifatida o‘rganishga loyiqdir. Qiyosiy tahlil davomida olqishlarni mazmun, obrazlilik, lingvistik shakl va kommunikativ vazifalar bo‘yicha o‘rganish ularning umumiy va farqli jihatlarini ochib berdi.

Avvalo, mazmuniy tahlil shuni ko‘rsatadiki, har ikki xalq olqishlarida inson umrining farovon kechishi, sog‘lik, baxt, himoya, baraka va tinchlik kabi universal qadriyatlar markaziy o‘rinni egallaydi. O‘zbek olqishlarida “baraka”, “duo”, “halollik”, “zo‘r bo‘lib yur”, “yo‘ling ochiq bo‘lsin” kabi birliklar ko‘p qo‘llansa, ingliz olqishlarida “may God bless you”, “stay safe”, “good fortune be with you”, “may your path be bright” kabi iboralar ustuvor. Ularning semantik yadrosi o‘xshash bo‘lsa-da, ingliz olqishlarining diniy ohangi ko‘proq aniq shaklda, o‘zbek olqishlarining esa ibtidoiy tasavvurlar, xalqona hikmatlar va duochilik an’analari bilan uyg‘unlashgan holda namoyon bo‘lishi seziladi.

Obrazlilik tahlili esa ikki xalq olqishlarida metafora va ramzlarning o‘rni muhim ekanini ko‘rsatdi. O‘zbek olqishlarida hayot, yo‘l, nur, suv, daraxt, uy, non, quyosh singari milliy timsollar keng qo‘llanadi. Masalan, “Yo‘ling yorug‘ bo‘lsin”, “Umring daraxtdek barq urib o‘ssin” kabi iboralar xalqning tabiatga yaqinligini aks

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

ettiradi. Ingliz olqishlarida esa nur, yorug‘lik, tinchlik, qalqon, panoh, g‘amxo‘rlik kabi timsollar ko‘p uchraydi, ammo ular ko‘pincha diniy matnlar bilan bog‘liq metaforalarda namoyon bo‘ladi. Bu esa ingliz jamiyatining tarixiy xristian an’analari ta’sirida shakllangan til-madaniyat tizimini ko‘rsatadi.[4; 165]

Pragmatik tahlil shuni ko‘rsatdiki, olqishlar har ikki jamiyatda kommunikativ odobning muhim qismi hisoblanadi. O‘zbek jamiyatida olqishlar ko‘proq yoshi kattalar tomonidan kichiklarga, ustoz tomonidan shogirdga, ota-onadan farzandga aytiladigan nutqiy birlik sifatida barqaror mavqega ega. Bu holat ijtimoiy ierarxiya, hurmat va mehr-oqibat tamoyillariga asoslanadi. Ingliz jamiyatida esa olqishlar ko‘proq diniy marosim, rasmiy nutq yoki shaxsiy qo‘llab-quvvatlash holatlarida aytiladi. Kundalik muloqotda olqishlar qisqa va sodda shakllarda uchraydi: “good luck”, “take care”, “be well”.

Shakliy tahlil esa grammatik va sintaktik farqlarni aniqladi. O‘zbek olqishlarida istak mayli, duochilik shakllari, ko‘plab fe’l-kesimlar va takroriy konstruktsiyalar ishlatiladi: “bo‘lsin”, “qilsin”, “yorug‘ bo‘lsin”, “ko‘payib ket”. Ingliz olqishlari esa odatda buyruq mayli yoki “may” yordamchisi orqali ifodalanadi: “May you prosper”, “Be safe”, “May God guide you”.[5; 312]

Qiyosiy tahlil natijalariga ko‘ra, o‘zbek va ingliz olqishlari mazmun jihatidan umumiy insoniy qadriyatlarga tayanishi bilan yaqin bo‘lsa-da, ularning shakl, obrazlilik va qo‘llanish konteksti milliy mentalitet bilan chambarchas bog‘langan holda farqlanadi. O‘zbek olqishlari xalqona hayot falsafasi va duochilik an’analariga suyanib shakllangan bo‘lsa, ingliz olqishlarida diniy nutq, etikett va individualist munosabatlar ustuvorlik qiladi. Bu tadqiqot ikki xalqning ma’naviy merosi va lingvokulturologik tafakkuridagi o‘xshashlik va farqlarni ilmiy asosda yoritib, madaniyatlararo kommunikatsiyani chuqurroq tushunishga xizmat qiladi.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

XULOSA

O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatdiki, o‘zbek va ingliz xalq olqishlari mazmunan umumiy ezgulik g‘oyalari bilan birlashsada, ularning ifoda shakli, obrazlar tizimi va kommunikativ vazifalarida milliy tafakkurga xos farqlar mavjud. O‘zbek olqishlarida xalqona hikmat, duochilik an’analari, baraka, halollik, totuvlik kabi qadriyatlar yetakchi bo‘lib, ular ko‘proq oilaviy va ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlovchi vazifani bajaradi. Ingliz olqishlarida esa diniy semantika, shaxsiy himoya, sog‘lik va omad tilash unsurlari ko‘proq qisqa, sodda va universal shakllarda namoyon bo‘ladi. Bu holat ingliz jamiyatining individualist muloqot modeli va rasmiy etiketi bilan bog‘liq.

Tadqiqot natijalari ikki xalqning olqish janri orqali o‘z dunyoqarashi, madaniy qadriyatlari va muloqot an’analarini aks ettirishini ko‘rsatdi. Qiyosiy yondashuv olqishlarning semantik va pragmatik tabiati, ularning milliy identitetni shakllantirishdagi o‘rni hamda muloqotdagi ijtimoiy funksiyasini yanada chuqur anglash imkonini berdi. Umuman olganda, mazkur tadqiqot madaniyatlararo kommunikatsiyaning samaradorligini oshirish, til va madaniyat uyg‘unligini o‘rganish hamda xalq og‘zaki ijodini zamonaviy lingvokulturologik nuqtayi nazardan tahlil qilishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sabirov G‘. O‘zbek xalq og‘zaki ijodi: til va madaniyat uyg‘unligi. — Toshkent: Fan nashriyoti, 2018. — 276 b.
2. Hasanov H. Folklor janrlari va ularning lingvistik xususiyatlari. — Samarqand: Zarafshon, 2020. — 198 b.
3. Murodov M. O‘zbek nutq madaniyati va xalqona til birliklari. — Buxoro: Ilm Ziyo, 2019. — 224 b.

https://wordlyknowledge.uz/index.php/gpble
Qabul qilingan sana: 07.12.2025
Nashr etilgan sana: 30.01.2026

4. Karimova S. Lingvokulturologiyaga kirish: nazariya va amaliyot. — Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti, 2021. — 165 b.

5. Hone R. The Book of Blessings and Ritual Speech. — London: Heritage Press, 2015. — 312 p.

6. Austin J. L. How to Do Things with Words. — Oxford: Oxford University Press, 2018 (2nd ed.). — 204 p.

7. Malina B. Cultural Patterns in Blessings and Ritual Language. — New York: Academic Insights, 2017. — 256 p.